

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 3, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 65.012.8.631.11

*О. С. Хринюк,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва,
Національний технічний університет України «КПІ», м. Київ
М. Р. Корчовна,
аспірант кафедри Економіки і підприємництва,
Київського національного технічного університету України «КПІ», м. Київ*

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ

*А. Нгуныук,
Ph.D. in Economics, Associated Professor, Department of Economics and Business, NTU "KPI"
M. R. Korchovna,
Postgraduate Department of Economics and Business, National Technical University of Ukraine "KPI", Kyiv*

SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY COMPANIES: KEY ELEMENTS

Ця стаття присвячена розробці методологічних основ системи забезпечення економічної безпеки підприємства. Встановлено основні елементи системи економічної безпеки акціонерних товариств, до яких віднесено: об'єкти; суб'єкти; принципи; механізм забезпечення економічної безпеки; загрози;. Вдосконалено структуру функціональних складових економічної безпеки підприємства: фінансова, правова, технологічна, інформаційна, кадрова, екологічна. Розроблено схему роботи системи забезпечення економічної безпеки.

This paper is devoted to the development and methodological ground of system to ensure economic security enterprises. The basic elements of economic security enterprise, which include: objects; subjects; principles;; threats; measurement indicators. Improved functional structure components of economic security enterprise: financial, legal, technological, information. Developed schema works of system to ensure economic security.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, система забезпечення економічної безпеки, елементи системи.

Keywords: enterprise economic security, mechanism to ensure economic security, elements of the mechanism.

Постановка проблеми. У сучасних економічних глобальних умовах більшість підприємств працюють в умовах невизначеності, непередбачуваності. Нестабільна політична і соціально-економічна ситуація в країні посилюють ступінь ризику прийняття рішень і функціонування підприємств загалом. В таких умовах актуалізується проблема забезпечення економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження теоретичних і практичних аспектів основних елементів системи забезпечення економічної безпеки знайшли відображення у таких відомих учених, як: Мак-Мак В.П. [1], Ярочкін В.И. [2], Пономаренко А.І. [3], Грунін О.А., Грунін С.О. [4], Кім Ю.Г. [5], Іванов А., Шликов В. [6], Камлик М.І. [7], Франчук В.І. [8], Іванюта Т.М., Заїчковський А.О. [9], Донець Л.І. [10], Берлач А.І. [11], Кирич Н.Б., Андрушків Б.М., Малюта Л.Я [12], Полянська А.С., Трощенко Т.А. [13], Швець Н. [14], Кириєнко А.В. [15], Дубецька С.П. [16], Соснін О.С., Пригунов П.Я. [17], Нізенко С.І. [18] та інші. Проте єдиного погляду щодо трактування поняття «система забезпечення економічної безпеки підприємства» та визначення його основних елементів на сьогодні в економічній літературі немає. Однак, на думку більшості фахівців, теоретико-методологічні засади оцінки та забезпечення безпеки розвитку підприємства розроблені ще не в достатній мірі, що зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення понятійного апарату для забезпечення безпечного функціонування суб'єктів господарювання. Додаткової уваги потребує дослідження також основних елементів системи забезпечення економічної безпеки підприємства та ідентифікації небезпечних явищ, які виникають в процесі діяльності підприємства

Постановка завдання Метою дослідження є вивчення основних елементів системи економічної безпеки підприємства та надання пропозицій щодо її вдосконалення.

Основними методами дослідження є загальнонаукові методи аналізу та синтезу, систематизації та виокремлення раніше недосліджених частин системи економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу. Багато вчених дають різні визначення поняття економічної безпеки. На нашу думку це виникає через відсутність повного розуміння складових цього поняття. За результатами проведеного дослідження, автором було запропоновано наступну структуру функціональних складових економічної безпеки підприємства (рис. 1).

Рис.1. Функціональні складові системи економічної безпеки

Складено особисто автором

Виходячи із позицій системного аналізу, вважаємо за доцільне навести перелік функціональних складових системи економічної безпеки підприємств за видовою ознакою:

1. Фінансова складова - збалансованість використання фінансових інструментів, фінансова стійкість, ефективна реалізація фінансових інтересів.
2. Правова складова - всебічне правове забезпечення діяльності підприємства; дотримання чинного законодавства, юридична підтримка прийняття господарських рішень.
3. Технологічна складова - ступінь відповідності застосовуваних на підприємстві технологій найкращим світовим зразкам за умови оптимізації витрат ресурсів, розвиток технологічного потенціалу.
4. Інформаційна складова - ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства, представлення підприємства у середовищі партнерів та конкурентів, захист інформаційних ресурсів.
5. Екологічна складова - дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля.
6. Кадрова складова - забезпеченість підприємства необхідними кадровими ресурсами, формування ефективної системи управління персоналом та комунікативної політики.
7. Інтелектуальна складова - збереження і розвиток інтелектуального потенціалу підприємства; розвиток креативного мислення та творчого підходу працівників.
8. Силова складова - забезпечення фізичної і моральної безпеки працівників підприємства, гарантування безпеки майнових та фінансових ресурсів, забезпечення сприятливих зовнішніх умов розвитку.

Відсутність у літературі трактування сутності та складових системи забезпечення економічної безпеки змушує нас дослідити стан цього питання.

Однак поки що немає єдиної думки і в розумінні поняття «система економічної безпеки підприємства». Але фахівці сходяться на тому, що система економічної безпеки повинна бути комплексною та будуватися на основі відповідних методичних положеннях.

Так, Камлик М.І. трактує в такий спосіб систему економічної безпеки підприємства – «...комплексне поняття, до складу якого входять суб'єкти, об'єкти та механізм реалізації безпеки на підприємстві» [7].

В основі розробки комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємництва повинна лежати визначена концепція, бачення її структури тощо. При цьому необхідно виходити з розуміння таких методичних положень, що:

- 1) кожне підприємство є системою, що включає різні, пов'язані між собою, складові елементи, причому якісні риси якої не властиві її частинам й компонентам. Саме на межі внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи (фірми) можуть утворюватися прогалини, через які реалізуються різні види погроз її економічної безпеки. Для забезпечення належного ступеня захисту від них і необхідно протиставити діяльність, яка б носила системний характер;
- 2) система економічної безпеки не може бути однаковою в різних підприємствах, установах чи організаціях. Її відмінність та унікальність залежить від спеціалізації та структури виробничої діяльності та промислового потенціалу, місця суб'єкта господарювання на ринку, кваліфікації та дисциплінованості кадрів тощо;
- 3) система економічної безпеки окремого підприємства є відносно самостійною й відосбленою по відношенню до аналогічних систем безпеки інших суб'єктів підприємницької діяльності, у той же час, якщо виходити, наприклад, з адміністративно-територіального поділу, система економічної безпеки окремого підприємства є складовим елементом системи економічної безпеки міста, району, області, держави;
- 4) система економічної безпеки суб'єкта господарювання може бути тільки комплексною. Її забезпечення тісно пов'язано з рівнем забезпечення науково-технічної, кадрової, екологічної, інформаційної, фізичної безпеки та інших;
- 5) ефективне забезпечення економічної безпеки підприємства можливе за умов, коли вибір та застосування сил, засобів та охоронних заходів здійснюється на основі детально продуманої концепції [5].

Метою системи безпеки є своєчасне виявлення і запобігання як зовнішніх, так і внутрішніх небезпек і погроз, забезпечення захищеності діяльності підприємства і досягнення ним цілей бізнесу [2].

Економічна безпека є результатом злагодженої взаємодії елементів системи її забезпечення. На підставі проведеного дослідження основних елементів системи економічної безпеки, автором розроблено та запропоновано віднести до них наступні: об'єкти, суб'єкти, принципи, механізм економічної безпеки.

Об'єктами системи забезпечення економічної безпеки виступає все те, на що спрямована діяльність по забезпеченню економічної безпеки підприємства, зокрема:

- а) різні види діяльності (виробнича, комерційна, постачальницька, управлінська та ін.);
- б) майно і ресурси (фінансові, матеріально-технічні, інформаційні, інтелектуальні та ін.);
- в) персонал, керівники, різні структурні підрозділи, служби, партнери, співробітники, які володіють інформацією, що є комерційною таємницею, тощо.

Суб'єктами механізму забезпечення економічної безпеки виступають держава та її інститути (міністерства, відомства, податкові й митні органи, біржі, фонди і страхові компанії), а також підприємства, установи й організації як державного, так і приватного сектора економіки.

Суб'єкт системи гарантування економічної безпеки підприємництва має складніший характер, оскільки його діяльність зумовлюється не тільки особливостями і характеристиками об'єкта, а й специфічними умовами зовнішнього середовища суб'єкта підприємницької діяльності. Виходячи з цього, можна виділити дві групи суб'єктів, що гарантують економічну безпеку підприємництва: зовнішні і внутрішні.

До зовнішніх суб'єктів належать зовнішні органи (законодавчої, виконавчої і судової влади, покликані гарантувати безпеку всіх без винятку законотворчих учасників підприємницьких відносин) та організації, які функціонують самостійно і не підпорядковуються керівництву підприємства, але при цьому їх діяльність істотно впливає на безпеку підприємства.

До внутрішніх суб'єктів належать особи, підрозділи, що займаються цією діяльністю безпосередньо на підприємстві і підпорядковані його керівництву. Їх основним призначенням є постійна діяльність із забезпечення безпеки підприємства. До цієї категорії можна віднести підрозділи, частина функцій у яких полягає в забезпеченні безпеки підприємства (маркетингова служба, юридичний підрозділ, а також персонал та підрозділи підприємства, які в межах своїх посадових інструкцій та положень про підрозділи зобов'язані вживати заходів щодо забезпечення безпеки підприємства.

Систему економічної безпеки підприємства доцільно розглядати спираючись на принципи за якими діють суб'єкти для досягнення поставлених цілей. Принципи суттєво відрізняються за своєю суттю та змістом, що розкриті в різноманітних працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, такі автори, як Іванюта Т.М., Заїчковський А.О. [9, с. 21], Донець Л.І., Вашенко Н. В. [10, с. 52] виділяють ряд найважливіших принципів, до яких відносять: комплексність або системність; пріоритет заходів попередження; безперервність; законність; плановість; економічність; взаємодія; компетентність; поєднання гласності та конфіденційності.

Камлик М. І. крім вказаних вище принципів системи економічної безпеки підприємства, виділяє принцип плановості та повної підконтрольності заходів системи економічної безпеки керівництву суб'єкта підприємницької діяльності [7].

На думку Берлач А. І., засади, на яких будується система безпеки підприємства, знаходять своє відображення в законодавчо закріплених принципах, які умовно можна поділити на базові, тобто загального характеру та спеціальні. До базових принципів автор відносить: законності, юридичної рівності перед законом всіх суб'єктів забезпечення безпеки фірми; захисту інтересів суб'єктів безпеки; свободи у забезпеченні безпеки фірми; системності; безперервності; взаємної відповідальності особи; дотримання балансу життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави; дотримання прав та свобод фізичних та юридичних осіб; інтеграції з міжнародними системами безпеки [11, с.26].

Одним з найважливіших елементів системи безпеки підприємства є механізм її забезпечення, що являє собою сукупність законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів, заходів, сил і засобів, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей безпеки і розв'язання завдань, які стоять перед нею. Використовувані сили і засоби, як правило, поділяють на кілька груп: фінансові, кадрові, організаційні, технічні, інформаційні, правові, інтелектуальні й ін. З їх допомогою вирішуються завдання по забезпеченню безпеки [2]. На підставі проведеного дослідження взаємозв'язків основних елементів системи економічної безпеки, автором запропоновано схему роботи системи забезпечення економічної безпеки підприємства (рис. 2). Система складається з суб'єктів і об'єктів механізму забезпечення економічної безпеки. Суб'єкти діють за певними принципами враховуючи особливості діяльності підприємства. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства реалізується через: стратегічне планування забезпечення економічної безпеки підприємства та стратегічне планування його фінансово-господарської діяльності; оперативне оцінювання рівня забезпечення економічної безпеки підприємства та вироблення рекомендацій; оперативне планування фінансово-господарської діяльності підприємства; практичну реалізацію розроблених планів. Також на роботу системи впливають внутрішні і зовнішні загрози. Зовнішні небезпеки і загрози виникають за межами суб'єкта господарювання. Вони не пов'язані із його діяльністю. Як правило, це така зміна навколишнього середовища, що може завдати підприємству, установі чи організації збитків. Внутрішні фактори пов'язані з діяльністю суб'єкта, його персоналу. Найбільш значимими з них є: якість планування і ухвалення рішення, дотримання технології, техніки ведення операційної діяльності, організація праці і робота з персоналом, фінансова політика, дисципліна і багато інших.

Рис. 2. Схема роботи системи забезпечення економічної безпеки підприємства

Складено особисто автором

В ході роботи було виявлено відсутність єдиного підходу до системи забезпечення економічної безпеки підприємства вимагає розробки основних вимог враховуючи саме специфічні риси діяльності підприємств як суб'єктів господарювання. Цьому питанню буде присвячено наступне дослідження.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Було вдосконалено структуру функціональних складових економічної безпеки підприємства, до яких запропоновано віднести наступні: фінансова, правова, технологічна, інформаційна, кадрова, екологічна, силова.
2. Встановлено основні елементи системи економічної безпеки підприємства до яких пропонується віднести: об'єкти; суб'єкти; принципи; механізм забезпечення економічної безпеки;.
3. Розроблено схему роботи системи забезпечення економічної безпеки підприємства.

Література.

1. Мак-Мак В.П. Служба безопасности предприятия как субъект частной правоохранительной деятельности : монография / В.П. Мак-Мак. – М. : Компания "Спутник+", 2003. – 220 с.
2. Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы. – М. : Изд-во "Ось-89". – 2003. – 352 с.
3. Пономаренко А.І. Система економічної безпеки фірми / А.І. Пономаренко // Шлях України до економічної безпеки : матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 квітня 2006 р.). – Харків, 2006. – 302 с.
4. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации / О.А. Грунин, С.О. Грунин. – СПб. : Изд-во "Питер". – 2002. – 160 с.
5. Управління системою фінансової безпеки підприємства: автореф. дис... канд. екон. наук: 21.04.02 [Електронний ресурс] / Ю.Г. Кім; Вищ. навч. закл. "Ун-т економіки та права "КРОК". — К., 2009. — 21 с. — укр. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.
6. Иванов А., Шлыков В. Экономическая безопасность предприятия. — М., 2005. —265с.
7. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навч. посібник. – К.: Атака, 2005. – 432с.
8. Франчук В.І. ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АКЦІОНЕРНИХ ПІДПРИЄМСТВ / В.І. Франчук [Електронний ресурс] // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.8. – С. 155-162: режим доступу до тексту http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/20_8/155_Franchuk_20_8.pdf
9. Іванич Т. М., Заїчковський А. О. Економічна безпека підприємства – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
10. Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
11. Берлач А. І. Безпека бізнесу: Навч. посіб. – К.: Університет «Україна», 2007. – 280 с.
12. Кирич Н.Б. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство / Н.Б. Кирич, Б.М. Андрушків, Л.Я. Малюта та ін. // Монографія – Тернопіль: Терно-граф, 2008. – 424 с.
13. Полянська А.С., Трощенко Т.А. Сучасні технології управління економічною безпекою підприємства [Електронний ресурс] / А.С. Полянська, Т.А. Трощенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. - № 29. - 2010. – С.164-168.: режим доступу до журналу:
14. Швець Н. Методи виявлення і збереження кадрової безпеки, або Як перемогти зловживання персоналу// Персонал - 2006.- №5
15. Кириєнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства. Дис. канд. екон. наук: 08.06.01. – К., 2000. – 186 с.

References.

1. Mak-Mak V.P. (2003), "Security service company as a subject of private law enforcement": A manual for students of economic specialties of higher educational institutions", ArtEk, Kyiv, Ukraine. – 248 p.
2. Yarochkyn V.Y. (2003), "Systema bezopasnosty firmy": M.: Finansy i statistika, Moscow, Russia.
3. Ponomarenko A.I. (2006) "Systema ekonomichnoi bezpeky firmy" Ekonomika ta pidpriemnytstvo, vol. №3 (72), pp.113-116.
4. O.A. Hrunyn and S.O. Hrunyn. "Ekonomicheskaja bezopasnost' orhanyzatsyy" Donets'k: DonDUET, Donetsk, Ukraine
5. Yachmenova V. M., Yachmenova V. M. and Osmanova Z. O. (2010) "The essence of the concepts of «adaptation» and «adaptability»", Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic", №. 684, pp. 346-353.
6. Donets' L. I. and Vaschenko N. V.(2008) "The enterprise economic security: A textbook", Kyiv, Tsentr uchbovoi literatury, p. 240.
7. Kamlyk M.I. (2005) "Ekonomichna bezpeka pidpriemnyts'koi diial'nosti" Ekonomiko-pravovyj aspekt: Navch. Posibnyk, Ataka, Kyiv, Ukraine. – 432 p.
8. Franchuk V.I. (2010) "Teoretichna model systemy zabezpechennya ekonomichnoy bezpeky aksionernykhpidpriemstv" Naukovyj visnyk [Online] vol . 7, available at:http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/20_8/155_Franchuk_20_8.pdf
9. Ivaniuta T. M. and Zaichkovs'kyj A. O. (2009) "Ekonomichna bezpeka pidpriemstva" .: Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine. p. 256.
10. Berlach A. I. (2007) "Bezpeka biznesu", Universytet «Ukraina», Kyiv, Ukraine. . p. 280.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"